

Vivim alguns barris de Barcelona

Jordi Ortega i Jordi Nomen

(309) Així doncs, pot haver-hi eternament una clau en el lloc en el que la va posar el mestre, sense ser mai usada per obrir el pany per al qual va ser forjada.

Ludwig Wittgenstein, *Aforismes*.

1. Consideracions prèvies

Les VII Jornades Internacionals de Recerca de Didàctica de les ciències socials que van tenir lloc del 25 al 27 de febrer de 2010 a la Universitat Autònoma de Barcelona, plantejaven com a objectius cercar les respostes a un seguit de preguntes estimulants que volem reproduir perquè creiem que els professors haurien de plantejar-se-les de forma ineludible. Quina relació hi ha entre els problemes socialment rellevants o les qüestions socialment vives i el desenvolupament de la competència social i ciutadana? Quina presència tenen i han de tenir les qüestions socialment vives i els problemes socials a les aules? Com s'enfronta l'alumnat a la solució dels problemes socials actuals? Com podem incorporar els problemes socials al currículum de l'educació obligatòria? Quin paper tenen i han de tenir les TIC en la comprensió de les qüestions socialment vives? Què ens diu la recerca per innovar les pràctiques docents i aconseguir uns aprenentatges més propers a la realitat?

Evidentment, com a professionals de l'ensenyament cal que ens replantegem la nostra pràctica docent de forma contínua i permanent, perquè des de la pròpia autoavaluació podem millorar. En el cas dels docents de ciències socials, les Jornades ens plantejaven el repte de tenir en compte el present, el que estem vivint, a l'hora de dissenyar el currículum de l'àrea.

Nosaltres, professors de l'Escola Sadako de Barcelona, vàrem entendre que una activitat que fèiem, ubicada en el camp de la geografia urbana i anomenada «Vivim alguns barris de Barcelona», venia a contestar de forma particular les preguntes que ens plantejava el congrés i, per això, ens vàrem decidir a presentar-la.

2. Consideracions sobre el centre i el grup d'implementació

El projecte «Vivim alguns barris de Barcelona», ha estat crèdit de Síntesi del curs de tercer d'ESO des de fa aproximadament un cinc anys. L'Escola Sadako és un

centre concertat, que inclou els nivells des de educació infantil al darrer curs de la ESO, que fonamenta el seu treball en la formació integral de l'alumnat a partir del treball d'equip dels mestres, per tal d'assolir una formació integradora de les diferències i centrada en els valors democràtics. Volem un alumnat competent per integrar-se al món laboral, però també per discernir les situacions d'injustícia que afecten al món, que lluiti per canviar allò que impedeix el progrés de la Humanitat en el sentit de la justícia i la llibertat.

En aquest context, el grup d'alumnes al qual va adreçada la proposta, està format per dues classes de vint-i-vuit alumnes, repartits en grups heterogenis (pel que fa a capacitat i competències) i cooperatius, de més o menys cinc alumnes.

3. Descripció de l'experiència

La proposta didàctica té els següents objectius:

- Capacitar a l'alumnat per recollir d'informació fent ús de diversos mitjans: TIC, entrevistes a persones rellevants del barri, observació i treball de camp en el propi barri, enquestes a persones residents i transeünts del barri...
- Promoure l'empatia amb la gent del barri visitat i els seus problemes.
- Conscienciar els nois i noies de la situació de barris diversos de Barcelona que podien tenir diverses problemàtiques tant de caràcter econòmic com social.
- Descobrir el barri amb ulls de nouvingut i contrastar aquesta visió amb la de les persones que hi viuen o hi passen habitualment.
- Elaborar una proposta de millora per al barri visitat i presentar-la amb suport visual (fotografies, vídeos, plànols...) al registre de l'Ajuntament de Barcelona, tenint en compte les preocupacions i neguits, els encerts i errors de gestió expressats pels residents i visitants del barri.
- Visualitzar i imaginar una simulació del barri a llarg termini –cinquanta anys– en el supòsit que s'apliquessin les mesures proposades per ells, i expressar-la amb un format de maqueta.
- Idear una presentació TIC per poder donar a conèixer la recerca efectuada al barri a tots els seus companys de curs.

Respecte a les competències bàsiques diríem que:

- a) La competència comunicativa i audiovisual es potenciarà amb l'elaboració de la presentació TIC.
- b) La competència artística i cultural es manifestarà en l'elaboració de la maqueta.
- c) El tractament de la informació i la competència digital es desenvoluparà tant en la presentació com en l'elaboració del dossier que haurà de recollir i presentar tota la recerca.
- d) La competència d'aprendre a aprendre tindrà lloc fonamentalment dins del grup cooperatiu que haurà de coordinar i elaborar tot el material.

- e) La competència d'autonomia i iniciativa quedarà palesa en l'elaboració i consecució de les enquestes i l'entrevista a una personalitat rellevant del barri.
- f) Finalment la competència social i ciutadana es posarà de manifest en la redacció de la proposta per a la millora del barri presentada a l'Ajuntament de la ciutat de Barcelona, ja sigui en qualitat d'exercici vàlid d'aprenentatge-servei, com a fórmula d'exercici d'una participació ciutadana que sigui activa i implacada.

Pel que fa a la seqüència de la feina, seguim els següents passos:

1. El primer pas és una feina de recerca del criteris que permetran als nois i noies poder elaborar amb seguretat les tasques posteriors. Així, se'ls lliura el següent material:
  - a) Elements i criteris desorganitzats per analitzar un barri, que inclouen criteris de localització, activitat econòmica, serveis, característiques de la població, transports...
  - b) Esquemes de cinc barris tipus de Barcelona i vint-i-cinc fitxes, cinc per cada barri, que han de classificar adequadament. Les fitxes es refereixen a: traçat urbà, edificació, activitat econòmica, característiques de la població i transport.

Per grups, l'alumnat haurà d'aconseguir primer elaborar un esquema de com podem analitzar un barri amb el material descrit i, posteriorment, agrupar i classificar els cinc barris model amb les cinc fitxes per barri corresponents.

Aquesta feina, després es corregeix i s'afegeix al dossier.

2. El segon pas és reunir a cada grup amb el professor-tutor corresponent (un per dos grups), que els portarà a visitar el barri i els assessorarà i avaluarà en la seva recerca. També mirarà de connectar-los amb la persona entrevistada del barri. Els barris (un per cada dos grups) s'atribuiran per sorteig i els triats en el projecte seran els següents:

- Sarrià (barri residencial de luxe)
- Eixample (barri d'ampliació d'una ciutat)
- Raval (centre històric)
- Ciutat Meridiana (barri residencial d'emigració)
- Horta (poble englobat)

3. El tercer pas consisteix en presentar els elements que hauran d'enllestir al finalitzar la seqüència. Es tracta de:

- a) Un **dossier** amb els següents elements, ordenats de forma lògica i ben dissenyada:

Les activitats inicials de criteris.

Un plànol del barri en el que cal situar:

- Els límits del barri (se'ls subministrarà un plànol del districte).
- Les parades dels transports públics.
- La plaça o places més representativa/es.
- Els centres sanitaris.
- Els mercats municipals.
- Ajuntament (si n'hi ha).
- Associacions de veïns.
- Teatres, cinemes, ràdio, TV...
- Instal·lacions esportives.
- Esglésies.
- Escoles.

La **història del barri**. Origen. Relat d'algun esdeveniment important.

Recerca de coincidències possibles que hi hagi entre els noms dels carrers intentant trobar el motiu de la seva toponímia.

Fotografies de l'espai més representatiu i emblemàtic i escrit d'una petita ressenya.

Fotografies de les dues escultures més representatives amb una petita ressenya.

Fotografies dels dos edificis més emblemàtics o monumentals i escrit d'una petita descripció.

Fotografia d'un o més edificis, representatius de la construcció al barri i argumentació dels motius de la tria.

Anàlisi de les **activitats econòmiques** del barri.

Anàlisi dels **espais verds** del barri.

Anàlisi del **tipus de població** (edat, origen, classe social...).

Anàlisi de les zones del barri segons la **intensitat del soroll** percebut amb indicació de les causes i proposta de solucions.

Anàlisi de l'**aigua de les fonts** del barri amb l'ajut d'una mostra analitzada en el laboratori de l'escola.

Observació **d'actituds incíviques** i dels resultats d'aquestes. En aquest darrer cas caldrà fer fotografies i adjuntar-ne un comentari.

Càlcul del % **d'espai destinat a voreres i a calçades**, afegint si es podrà reconvertir algun carrer i amb l'aportació d'arguments i criteris.

Enquestes a unes vint-i-cinc persones del barri per tal de conèixer d'una banda quines són les principals problemàtiques (i com es podria millorar) i, d'altra banda, quines són els principals avantatges de viure en el barri. En aquesta enquesta als veïns caldrà incloure si consumeixen aigua (per beure) d'aixeta o embotellada.

Les enquestes també hauran d'incloure un estudi de mercat sobre quines botigues i serveis falten al barri. A més, aquestes enquestes caldrà buidar-les en gràfic comprensibles, degudament comentats.

L'entrevista a una persona representant d'entitats, associacions o del districte del barri, gravada i transcrita, comentada i encapçalada per un perfil de la perso-

na entrevistada. Caldrà preparar prèviament unes trenta preguntes distribuïdes en tres apartats: biografia, la feina, el barri.

- b) Un **power point** que servirà per presentar la recerca als companys i que haurà de seguir l'ordre de la visita feta amb el professor-tutor i els companys en el barri.

Aquest document haurà de contenir la proposta de millora a curt termini del barri introduint aquells elements que caldria reformar, amb un suport visual i una bona argumentació (basada en el coneixement final del barri, les entrevistes i les enquestes...).

Aquesta proposta de millora acabarà en la presentació de la mateixa al registre de l'Ajuntament de Barcelona.

- c) **La maqueta** haurà de ser una simulació del barri a llarg termini: cada grup haurà d'imaginar com podria ser el barri estudiat d'aquí a 50 anys i observar els següents aspectes:

- Circulació
- Transport públic
- Seguretat
- Recollida d'escombreries
- Enllumenat públic
- Espais verds
- Mercats

4. El quart pas consisteix en informar-los dels criteris d'avaluació per part del tutor de grup que es resumirien en el següent quadre:

NOTA GLOBAL CRÈDIT DE SÍNTESI
Desviació segons feina feta
Maqueta de la proposta
Avaluació personal
Avaluació de grup
Notes presentació ppt
Nota actitud a la classe
Nota tutor seguiment grup
Nota dossier
<p>Grup número:</p> <p>Barri:</p> <p>ALUMNES</p>

Cadascun dels elements del quadre tindrà, alhora, els seus criteris. Així, per exemple, en la presentació dels grups es tindrien en compte:

<u>Nota presentació (de In a EX)</u>
Fa referència al material de suport (ppt)
Explicació didàctica
Adequat registre lingüístic (i bona dicció)
Respon les preguntes del públic
No llegeix, explica
Qualitat del material de suport
Domini del tema

- Finalment, el cinquè pas (després de feta la tasca i la visita del barri amb el professor tutor), serà demanar-los que s'autovalorin com a grup i com a persona, amb una graella similar a la següent:

CRITERIS	Mai	Em costa	De vegades	Sovint	Sempre
Ho faig:					
Cerco informació					
Contrasto la informació					
Selecciono la informació					
Sé debatre amb els altres					
Respecto l'opinió dels membres de l'equip					
Col·laboro en la redacció de les argumentacions					
Em responsabilitzo de les meves tasques					
Cerco estratègies per resoldre conflictes					
Tinc una actitud oberta i participativa					
Intento aportar la meua creativitat al grup					
Sóc generós/a a l'hora d'aportar el meu treball al grup					
Procuo no posar nerviós/a ni posar-me nerviós/a					
NOTA (en aquest aspecte)					

4. Conclusions i valoració:

Volem tornar ara a les consideracions prèvies per replantejar-nos les preguntes que allà hi esmentàvem. Creiem que amb el disseny de la nostra proposta han estat, d'alguna manera, contestades, però volem insistir-hi:

Quina relació hi ha entre els problemes socialment rellevants o les qüestions socialment vives i el desenvolupament de la competència social i ciutadana? Creiem

que tota. Si no aconseguim que els problemes que es troben al carrer entrin a les aules, quina classe de ciutadans estarem formant?

Quina presència tenen i han de tenir les qüestions socialment vives i els problemes socials a les aules? Han de tenir una presència cabdal. És evident que existeix un currículum prescriptiu, però no podem caure en la tirania del currículum. Quan s'esdevé que la realitat ens imposa la seva presència, cal deixar espai perquè l'aprenentatge no pot ser significatiu si està allunyat de la realitat.

Com s'enfronta a la solució dels problemes socials actuals l'alumnat? No podem caure en l'error de deixar-los fer només una anàlisi erudita i racional dels problemes. Cal un exercici d'empatia i això no serà possible sense l'existència de testimonis (i treball de camp, per tant) que puguin situar les problemàtiques en l'àmbit de les preocupacions humanes reals, de les persones de carn i ossos.

Com podem incorporar els problemes socials al currículum de l'educació obligatòria? Evidentment reflexionant sobre el paper del mestre, que ha de llegir el diari cada dia, que ha de veure una televisió de qualitat o un cinema amb missatge i incorporar els mitjans de comunicació i les preocupacions que en ells es mostren a les activitats d'ensenyament aprenentatge que aporta a l'aula.

Quin paper tenen i han de tenir les TIC en la comprensió de les qüestions socialment vives? Hauran de tenir un gran paper en tant que fonts d'informació privilegiada i de gran rapidesa.

Què ens diu la recerca per innovar pràctiques docents i aconseguir uns aprenentatges més propers a la realitat? Ens diu que la realitat del present sovint és la que tenim menys present a l'hora d'entrar a l'aula, mentre es tracta de l'única realitat que interessa de forma espontània al nostre alumnat.

Els autors estem convençuts que resulta una vivència important i enriquidora la implicació per part dels nostres alumnes en la transformació i millora –previ el coneixement– dels barris de la seva ciutat. Si volem crear una ciutadania activa –tema socialment viu avui dia– i participativa, creiem fonamental implicar als ciutadans més joves en aquesta pràctica. Només allò que es viu i s'explica de veritat, s'integra.

Bibliografia

- AUSUBEL, D.P. et al., (1983). *Psicologia educativa: un punto de vista cognoscitivo*. México: Trillas.
- DEWEY, J. (1982). *Naturaleza humana y conducta*. México: F.C.E.
- FERRER REGALES, M (1992). *Sistemas urbanos. Los países industrializados del Hemisferio Norte e Iberoamérica*. Madrid: Síntesis.
- ICE UNIVERSITAT DE BARCELONA (1991). *Passat i present de Barcelona. Materials per a l'estudi del medi urbà*. Barcelona: ICE.
- HERNÁNDEZ I CARDONA, F. X. (1993). *Barcelona. Història d'una ciutat*. Barcelona: Llibres de l'Índex S.L.
- BUSQUETS, J. (1994). *Evolución urbanística de una capital compacta*. Barcelona: Ed. Mapfre.